

Každý vědec se během svého života minimálně jednou dostane do složité situace, kdy poznává limity a omezení disciplíny, které zasvětil svůj profesní život. Pokud se podaří přírodovědci posunout hranice dosavadního poznání, může objevit lék na dosud neléčitelnou chorobu, objasnit a předvídat přírodní katastrofy, navrhnout kvalitnější ochranu potravin před škůdci. Výsledek jeho poctivé tvůrčí práce se projeví v horizontu několika málo let a vědec se právem stává nositelem významných ocenění a úcty široké veřejnosti.

Své limity mají však i společenské vědy, i když jiné než vědy přírodní. Přírodovědci, s výjimkou totalitních režimů, požadujících zdůvodnění sociálních experimentů přírodními zákony, mají pro svá bádání dostatek svobody, neboť výsledky jejich práce slouží všem ostatním, bez ohledu na ideologické, náboženské nebo politické přesvědčení. Filozofové a dnešní odborníci na společenské vědy však dobře vědí, že pro skutečně kvalitní bádání a rozbor společenských jevů potřebují dostatek svobody od svých vlád, společnosti i nadřízených. V naší evropské tradici minimálně od Sókrata víme, jak proměnlivá může být nálada i v relativně svobodných společnostech, i demokratické systémy, natož pak ty nedemokratické, mohou projevit snahu o umlčení výsledků práce v oblasti společenských věd a učení, zejména těch, které upozorňují na porušování lidských svobod.

Ovšem není to jen míra svobody, která může ovlivnit kvalitu práce sociologa, po-

litologa či historika. Zákony přírody platí po tisíce let a je téměř jisté, že jeden jev či proces bude shodný při dodržení stejného postupu dnes s tím, co nám vyšlo při provádění výzkumu včera. Tuto jistotu však ve společenských vědách nemáme a nikdy mít nebudeme. Společenství lidí se neustále proměňuje, a to nejen po demografické či vzdělanostní stránce – celé národy mění své hodnoty během krátké doby, někdy doslova přes noc. A právě letos, kdy si připomínáme sedmdesáté výročí konce nejagresivnějšího totalitního režimu v Evropě, německého nacismu, můžeme přemýšlet, jak je možné, že národ, který dlouhá léta kladl důraz na hodnoty svobody a jehož kulturní elity tvořily svá díla jako oslavu svobodné společnosti (stačí jen zmínit Beethovenovu operu *Fidelio*), dokázal připustit hrůzy let 1933–1945.

Ve společenských vědách bude nám, vědcům a badatelům, vždy hrozit, že za jistých okolností můžeme před laickou veřejností působit jako nevzdělanci, kteří nedokázali vývoj předvídat a zmýlili se. Historie se sice opakuje, ale stále v jiných podobách a formách, nikdo nemůže zcela jednoznačně, tak jako to mohou učinit přírodovědci, jaká fáze “B” bude následovat po fázi “A”. V tom je však nejen riziko společenských věd, ale i krása našich disciplín. I při sledování jednoho fenoménu můžeme zažít tolik změn a proměn, která obohacují nejen naše poznání, ale i poznání celého lidstva. I proto je bádání o společnosti, navzdory uvedeným omezením a limitům, nezbytné pro zkvalitňování života na naší planetě.

Prof. PhDr. Ján Lidák, CSc.
Rektor ARC VŠPSV

